

REVIIJA ZA SOCIOLOGIJU

Vol. 22, No. 1–2, Zagreb,
siječanj–lipanj 1991, str. 5–243

Ovaj tematski dvobroj *Revije za sociologiju* pod naslovom »Ekologija i sociologija« predstavlja još jedan prilog projektu »Ekološki aspekti društvenog razvoja« Zavoda za sociologiju Filozofskog fakulteta. Dio prezentiranih tekstova potiče sa Sociološke ljetne škole (Crikvenica 1990 – »Ekološki i sociokulturni razvoj«), a drugi dio je rezultat kontinuiranog rada na projektima Zavoda za sociologiju.

Jedan od temeljnih problema kojim se bave autori priloga je pitanje usklađivanja razvitka društva sa zaštitom okoliša. D. Sergejev (»Kojim putem u visokorazvijeno društvo?«) smatra da je put u visokorazvijeno društvo nužan, ali je zabluda vjerovanje u automatizam društvenih procesa (npr. tržište), već je potrebno više se oslanjati na inovacije. Koncept koji se provlači kroz radove ovakve vrste je koncept »ekološki održivog društva«. O njemu pišu Josip i Marija Čiček, te V. Pravdić, a implicitne ga spominju gotovo svi autori. Smatramo da treba istaći i tekst V. Pravdića »Zaštita okoline – suvremene koncepcije«, u kojem se uz zanimljiv pregled prve dvije generacije strategija za zaštitu okoline iznose i osnovne karakteristike najnovije strategije treće generacije. Ona se zasniva na integralnom planiranju razvoja i zaštite okoline, na holističkom principu i principu predviđanja mogućih posljedica i usmjeravanja razvoja. Autor smatra da je potrebno stvoriti strategiju koja bi bila sukladna s koncepcijom razvoja u Europskoj zajednici u sljedećoj dekadi.

Naredni mini-blok sastavljen je od radova slovenskih znanstvenika (M. Šarenac, A. Kirn, D. Vuković i T. Strojín), pa uvidom u njih imamo priliku usporediti prilike u Hrvatskoj i Sloveniji, ali i dostignuća socijalne ekologije u ove dvije države. Zanimljiva je Vukovićeva tvrdnja da se slovensko javno mnijenje snažno

ekologizira, dok priroda istovremeno doživljava snažnu degradaciju, što je paradoksalno. Autor zaključuje da je to posljedica pogrešne koncepcije razvitka i jednostranačkog sustava vlasti čija politička elita nije bila sposobna riješiti neka pitanja ekološke problematike koja su se počela nametati.

Od tekstova nastalih na temelju empirijskih istraživanja izdvojili bismo rad I. Cifrića »Kulturni öikos i alternativni koncepti« te »Globalne ekološke orijentacije« B. Čuliga. Kulturni öikos Cifrić definira kao »u procesima socijalizacije umjetno stvorenu 'drugu prirodu'«. Ta »druga priroda« značajna je za opredjeljenja pojedinaca za razne »alternativne koncepte« odnošenja prema prirodi: antropocentrizam, naturalizam i koncept dinamičke ravnoteže. Preko 70% ispitanika opredjeljuje se za koncept dinamičke ravnoteže, oko 25% preferira naturalistički koncept, dok se ostali nalaze na pozicijama antropocentrizma. Statistički značajna razlika pokazuje se kod obrazovanja i vjeroispovijesti roditelja te stava ispitanika prema religiji.

B. Čulig je kritičan prema vrlo učestaloj upotrebi pojma »ekološka svijest«, koji se koristi u svim prilikama, pa njeno postojanje postaje neupitno. Oslanjajući se na Cifrićevo određenje ekološke svijesti koje podrazumijeva »do svijesti dovedenu spoznaju o ograničenosti prirodnih dobara, o nužnosti dokidanja čovjekove dominacije nad prirodom, o postojanju ekološke krize, o globalnom promišljanju totaliteta te napokon o postojanju subjekata nove vizije odnosa čovjek–priroda«, Čulig je skeptičan prema njenom neupitnom podrazumijevanju na našim prostorima. Kako se većina ekoloških problema javlja kao posljedica suodnošenja triju subjekata: čovjeka, prirode i tehnike, ovisno o tome koji se od njih stavlja u prvi plan govorimo o antropocentrizmu, naturalizmu i tehnicizmu. Upravo ti koncepti predstavljaju polazište za autora ovog rada. Hijerarhijskom faktorskom analizom dobiveno je 19 faktora prvog reda koji se

većinom odnose na pojedine aspekte ekološke problematike, pa su utoliko partikularni, što po autorovom mišljenju umnogome potvrđuje tezu o nepostojanju ekološke svijesti. Daljnjom faktorizacijom dobiveno je 7 faktora drugog i 3 faktora trećeg reda koje autor naziva »socijalno-ekološka alternativa u kontekstu naturalizma«, »scijentističko-antropocentričko viđenje budućnosti« i »tehnicističko-konzumatorski optimizam«. Čulig smatra da su ove tri dimenzije manifestacije raznih varijanti polaznih koncepata, koji ipak nisu »čisti« u ideal-tipskom smislu. Veliku zamjerku uputili bismo izdavaču jer su u štampanju ovog teksta ispušteni svi negativni predznaci kod saturacija pojedinih varijabli na faktorima, što bitno otežava razumijevanje i na više mjesta dovodi čitaoca u nedoumice.

O rezultatima raznih istraživanja pišu još I. Aceski, N. Karajić, V. Marković i S. Mihailović.

M. Kilić pita je li ekološki problem stvaran ili je riječ o svojevrsnom konstrukt, te pruža metodološki naputak za praćenje predmeta istraživanja.

A. Štulhofer analizira dva slučaja u zagrebačkim mjesnim zajednicama gdje je došlo do konflikta u čijoj pozadini leže određeni problemi ekološke prirode, no i on smatra da se ne može govoriti o postojanju cjelovite ekološke svijesti.

Na kraju, uz uobičajene recenzije i prikaze novijih domaćih i stranih radova s područja socijalne ekologije, daje se kompletan prikaz svih radova publiciranih u okviru projekta »Ekološki aspekti društvenog razvoja« u organizaciji Zavoda za sociologiju. Autor ovog prikaza je T. Ujević.

Smatramo da je ovakva revija zadovoljila sve one koji se bave socijalnoekološkom mislju i praksom. Radovi su prilično zanimljivi i u cjelini korektno napravljeni, iako ima i onih koji svojom (ne)kvalitetom odudaraju od ostalih. Ostaje nam da se nadamo da će se daljom znanstvenom produkcijom ovaj nedostatak otkloniti.

Željko Vela

SOCIOLOGIJA SELA

Vol. 28, No. 109–110, Zagreb, srpanj–prosinac 1990, str. 151–321

U okviru tematskog bloka »Socijalno-ekološki aspekti ruralnog razvoja« časopis Sociologija sela donosi u dvobroju 109–110 više zanimljivih autorskih priloga i prezentacija rezultata istraživanja ekološke tematike u ruralnim sredinama.

Kao uvodni tekst pojavljuje se rad I. Cifrića »Prema ekologiji ruralnih sredina«. Autor naznačuje osnovne smjernice za razvitak istraživanja i teorijskog osmišljavanja problema životne sredine u posebnom ruralnom okružju. Tri su, po autoru, bitne razine istraživanja (u teorijskom i empirijskom pogledu) – lokalna, regionalna i globalna, a istraživanje bi nužno trebalo obuhvatiti tri kompleksna sustava: društvo, prirodu i tehniku. Na osnovi toga, stanje i perspektive seoskih naselja mogu se izraziti kao višestruki odnosi između prirode, naselja i čovjeka – s tim da je kod svakog od tih odnosa moguće pretpostaviti utjecaj na ostala dva, kao i njihov povratni utjecaj. Autor nastoji izbjeći dvojbu je li potrebna ekologija ruralnih sredina kao »samostalna« znanstvena disciplina, te ističe da »ekologija ruralnih sredina« znači samo to, da se radi o nekom sadržaju koji se donekle razlikuje od urbanih sredina. Razlike postoje i u predmetu istraživanja, a i u pristupima, ali autor zaključuje da je veća potreba za nekim novim akcentima u istraživanjima ruralnih sredina nego za disciplinarnim oblikovanjem njihova sadržaja.

Rad J. Defilippisa »Treba li nam strategija razvoja seoske sredine?« tematski se naslanja na rad I. Cifrića. Autor zastupa stav da bi trebalo razmišljati o formuliranju posebne strategije razvitka seoske sredine, koja bi ukazivala na probleme i usmjeravala razvitak, kako bi se izbjegli klišeji razvitka industrijskih zemalja, a time i njihovi društveni, prostorni i napose ekološki problemi.